

Радослав Гађиновић

Институт за политичке студије, Београд

ФИКСИРАЊЕ ТОТАЛИТАРНОГ ЦИЉА И МОЋ МЕЂУНАРОДНОГ ТЕРОРИЗМА

Сажетак

*Савремени тероризам као један од видова насиља постао је најзначајнији изазов како за државу и њене органе заштите, тако и за међународну заједницу. Терористичке активности су у XX веку биле енигма и велики проблем за међународни систем безбедности, али ће бити још већи у XXI веку, па је сваки помак у истраживању метода и садржаја тероризма значајан напредак ка стварању претпоставки за успешно супротстављање том виду насиља. Значи, неопходна је интензивна припрема држава кроз комплементарност теорије и праксе у препознавању и супротстављању све опаснијем насиљу. Проучавањем ове врсте насиља долази се до спознаје да је проблем тероризма био заиста проблем XX века, да су се из различитих разлога потхрањивали индивидуализација човека и његова отуђеност, национални сукоби, тензије, злоупотребе власти и не функционисање правних држава. Теорија и пракса у одбрани морају пратити такав развој и увек бити макар за корак испред терористичких организација, а не као до сада. При томе је неопходно имати у виду тесну везу науке и законодавства *Artem non odit nisi ignarust* -само незналица мрзи науку.*

Кључне речи: међународни тероризам, тоталитаризам, моћ, глобализам, циљ

„Sibi imperare maximum est imperium“

(Собом владати највећа је власт)

Латинска пословица

Утврђивање, одређивање или учвршћивање циља, терористи своје активности подешавају на основу личних интризичких мотива у тоталитарном смислу. Терористичке организације за сваку акцију врше реорганизацију групе и промену тактике деловања. Тоталитаризам у терористичком жаргону се поклапа са деспотизмом, где један човек на челу организације, њом руководи али иза кулиса. Сваки терористички акт је политички мотивисан и тежи да освоји тотално апсолутну власт на свим пољима личног и друштвеног живота за своју организацију или за политичку странку која ће подржавати у наредном периоду терористичке акције све док не испуне своје интризично мотивисане политичке циљеве. А пошто на терору и тоталитарна држава темељи своју власт и помоћу њега владајућу идеологију претвара у стварност, неминовно долази до конфликта и до операционализације познате теоријске максиме проф. Војина Димитријевића “терор одозго и терор одоздо”. Читава концепција терористичких активности кроз историју заснивала се на најгрубљим облицима насиља са циљем да остваре “тоталну моћ” на одређеној територији кроз политизацију друштвене и личне егзистенције кроз укидање грађанског друштва и личне приватности. Међународни тероризам своју моћ гради на насиљу, првенствено изазивању страха зebње, дефетизма и панике у тоталитарном смислу. Тоталитарни тероризам је не сумњиво историјска, али је и интимна драма. Он се рађа у тренутку када човек одустаје од своје судбине, свог тела и здравља, своје савести и својих некада и природних нагона, свог разума и својих снова и када добровољно прихвата да живот подреди нечему што му је однекуд, с политичке говорнице или проповедаонице заробило свест и постало највиши циљ и једини смисао живота. Они који потцењују тоталитарни међународни тероризам сматрају да је он (пошто првенствено усмерава удар на слабије и меке мете) још увек само бедни кукавичлук или пак инфантилни страх, суд одбачености или изопачености, или пак само глупост неспособна да препозна испразност и превару, што је по мишљењу аутора овог рада веома веома опасно потцењивање ове врсте насиља, иако се са социолошког аспекта за међународни тероризам се може рећи је то још увек дело наивности неуког човека. Дакле, тоталитарни тероризам је рођен када су слепа послушност и подређеност организацији, постали занос, спремност на жртву, одрицање

и патњу. Одвратност тоталитаризма и међународног тероризма не исцрпљује се у његовом бруталном задирању у живот непријатеља, него у томе што се очекује не само покорност него и срећа због те покорности. Терористи тежи остваривању политичких циљева организације којој припадају не бирајући средства, а та њихова снага почива на унутрашњим мотивима који су и најјачи, јер трају док се њихови политички циљеви не остваре или док се корени терористичке организације не униште.

ДЕФИНИСАЊЕ МЕЂУНАРОДНОГ ТЕРОРИЗМА

Термин тероризам има у основи латински израз *terror* (*terror, terroris*¹⁾ = ужас, велики страх) који по етимолошким тумачењима води своје порекло од индоевропске речи, *ter*, укључив и њену метатаксичку варијанту *tre*. Сматра се да исти корен имају и изрази: *terrible* (ужасан), *deterrent* (заstraшивање, застрашујући), *turmoil* (немир, метеж), *tremble* (дрхтање), *tremor* (потрес, дрхтање) у српском језику *tresti se*, трема, итд. Још у делима римских мислилаца хроничара присутна је употреба речи терор, најчешће у изворном значењу за означавање великог страха и масовног ужаса (Cicero, Livije, Tacit, Ovidije), али и у смислу означавања инструмената власти или неке силе као код Курција (*patria tot regum, unicus quondam Graeciae terror*),²⁾ што значи да се реч терор користи још много пре Француске револуције за означавање насилног понашања власти. Сматра се да је реч терор из латинског ушла у француски језик у XIV веку, а прва употреба речи у енглеском језику се бележи 1528. године.³⁾ Реч тероризам настала је у току француске револуције, а први пут је забележена од стране Граха Бабefa (*Francois Noel Babeuf "Gracchus"*) 1794. у његовом листу *listu La Tribun du people*. Док је Утврђивање дефиниције међународног тероризма отежано и због тога што он спада у кривична дела која су квалификована као међународна и предмет су међународних конвенција: злочин против цивилног ваздухопловства и узимање талаца, злочини против лица која уживају

1) *Oxford latin Dictionary*, ed. by P.G.W. Glare, Oxford at the Clarendon Press, str. 1929.

2) Curtius Rufus, *Historiae Alexandri Magni*, Hedicke T, 1908. (5.7. 8; Ilias 585)

3) Alex Schmid, "Terrorism – the Definitional Problem", *Case Western Reserve Journal of International Law*, Vol, 36. Nos. 2 & 3, 2004, str. 399.

међународну заштиту,⁴⁾ али у тим документима се не инкриминишу на задовољавајући начин.

Један од разлога због којих се у међународној заједници није могла постићи сагласност о дефиницији тероризма и мерама које треба предузети у циљу његовог сузбијања је и чињеница да неке државе користе тероризам као средство за остваривање сопствене спољне политике, и то не само предузимањем акција ткз. државног тероризма које би могле бити означене и као рат ако би се као мерило користила Фон Клаузевицева дефиниција рата, тј. да је “Рат је продужење политике насилним средствима“.

Поред “класичних” последица, као што је угрожавање људских живота, атентати са трагичним сценама, тероризам и развој односа поводом тероризма који изазивају кризне ситуације и представљају опасност за мир. Познато је да једна активност међународног тероризма може изазвати чак и нуклеарну катастрофу. О напорима који су у прошлости улагани у оквиру организације Уједињених нација, а да би светско јавно мњење било у току са свим опасностима које међународни тероризам рађа или крије, говори и податак да је овом проблему посвећено посебно поглавље Политичке декларације осме конференције шефова држава и влада несврстаних земаља (Хараре, 1986. године). У том документу се наглашава да “тероризам”, укључујући и међународни тероризам, угрожава или односи животе невиних, угрожава фундаменталне слободе и све се негативније одражава на међународне односе, чиме се може довести у опасност и територијални интегритет држава. Због свог присуства у међународној заједници, тероризам подстиче државе на значајне промене како у домену репресивних мера, тако и у неким правима која су призната на међународном плану. Италијански сенатори (комунисти, социјалисти, демо хришћани), 1988. године поднели су формални предлог да се право на азил ускрати сваком лицу које је било оптужено за терористичке активности.⁵⁾ Против терористички закони тренутно постоје само у законодавству САД и Велике Британије. Остале земље имају само измене и допуне Закона

4) Vladan Vasiljević, “Pokušaj određivanja terorizma kao međunarodnog zločina”, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, br. 1-3/1972.

5) Према: “Polizia moderna”, No, 8-9, 1988.

о кривичном поступку на основу којих су нпр. у Немачкој смањена права комуницирања адвоката и брањеника због сумње да су адвокати у дослуху са оптуженим за тероризам.

Администрација бившег председника Америке Била Клинтона је 8. октобра 1997. године одлучила да 30 терористичких организација у свету прогласи опасним за националну безбедност САД, проглашавајући кривичним делом сваку врсту подршке активностима тих организација и забрањујући њиховим вођама и члановима долазак на тло САД. Осим забране давања улазних виза члановима ових организација, федерална влада је дужна да конфискује све њихове фондове на територији САД.⁶⁾

Овакав став америчке администрације веома је значајан за одлучност у борби против међународног тероризма, али није довољан и свеобухватан, јер су изостављене неке терористичке организације, као ИРА, Џама исламија, терористи из Чеченије “ОВК” итд. због чега остаје сумња у стварну одређеност тадашње америчке администрације да се на глобалном плану супротстави међународном тероризму.

Проф. др Војин Димитријевић примећује да тероризам добија међународни карактер због два основна разлога. Прво, због тога што се самим терористичким актом у догађаје уплиће више држава, и друго, што нападно добро жива међународну заштиту. Први је тероризам са страним елементом, а други тероризам међународног значаја.⁷⁾

Без обзира на статус терористичког субјекта (појединац, група или држава), елементи иностраности уносе се у

6) По мишљењу тадашње америчке администрације опасност за безбедност САД представљају следеће организације: *Група Абу Нидала*, *Демократски фронт за ослобођење Палестине (Хаватмеова фракција)*; *Хамас (исламски покрет отпора)*; *Палестински исламски свети рат (Шагагијева фракција)*; *Палестински ослободилачки фронт (фракција Абу Абаса)*; *Хезболах (Божјија партија)*; *Народни фронт за ослобођење Палестине, као и народни фронт за ослобођење Палестине-генерална команда*; *наоружана исламска група (Алжир)*; *Црвени Кмери (Камбоџа)*; *Дисидентски патриотски фронт Мануел Родригез (Чиле)*; *национална ослободилачка армија и револуционарне наоружане снаге Колумбије (Колумбија)*; *Свети рат (Египат)*; *Револуционарна организација 17. новембар и револуционарна народна борба (Грчка)*; *Исламска група Мунахедини Кхалг (Иран)*; *Каши и Кахана живи (Израел)*; *Народни фронт Тупак Амару (Перу)*; *Покрет подршке (Пакистан)*; *Група Абу Сајаф (Филипини)*; *Радничка партија Курдистана и револуционарни фронт народне ослободилачке партије (Турска)*; *ETA – слобода и земља Баскима (Шпанија)*; *и тамилски ослободилачки тигрови из Шри Ланке. Према: Радослав Гаџиновић, Тероризам, Драслар, Београд, 2005, стр. 214.*

7) Војин Димитријевић, „Савремени облици тероризма“, Архив за правне и друштвене науке, бр. 4, Београд, 1980, стр. 21-25.

терористичку активност чим он, на било који начин, превазиђе границе једне државе или у случају да нападнуту вредност штити међународно право. ОУН су скоро сва документа у борби против тероризма насловили као борба против међународног тероризма до 2003. године, а од тада Савет безбедности користи само изразе "сви акти", "сваки акт" и "све форме" тероризма.⁸⁾

Ови подаци су забрињавајући, због сумње да се СБ УН због одређених околности одриче својих фундаменталних међународних обавеза за супротстављање тероризму на глобалном плану а које су прецизиране у међународно-правним документима. Без обзира на ту околност, Савет Безбедности нити било који орган УН се никако не може сматрати органом који подржава тероризам, али се може сматрати саучесником ако на одређени начин омогући настајак ситуације или терористичких активности којим се угрожава безбедност. Термин "међународни тероризам" је од стране појединаца оспораван, зато што они сматрају да ОУН не учествују у терористичким активностима, већ да то чине државе и зато ту активност називају међудржавни тероризам. Међутим, ако се интердисциплинарно и критички анализирају правне и политичке теорије које дефинишу појам "међународни тероризам" и класификација тероризма међународног значаја, онда је са аспекта правних и политичких наука термин "међународни тероризам" прихватљив, јер је управо "међудржавни тероризам" вид међународног тероризма. *Ако пак једна држава припрема, обучава, опрема и шаље терористичке групе на територију друге државе да изводе терористичке активности против те државе или нпр. то чине против амбасаде треће државе на њеној територији пред лицем међународне заједнице, тј. ОУН. тада би по међународном праву и конвенцијама, УН требале реаговати, јер је то акт међународног карактера са елементима иностраности, тј. међународни тероризам.*

Ово се најупечатљивије може доказати и на примерима понашања Албаније у последњој деценији XX века, јер је она супротно резолуцијама СБ УН бр. 2131 од 21. 12. 1965; Рез. Бр. 2625/25 од 24.10. 1970, Рез. Бр.2734/25 од 16.12. 1970... прикупљала, обучавала, опремала (центри за обуку су били у албанским градовима Тирана, Бајрам Цури, Круму,

8) UNSC resolutions 1516(2003), 1530(2004), 1515(2003), 1516(2003), 1526(2004), and 1530(2004).

Куку, Пешкопеју, Сурели, Тропоји, Вичидељу...) и борбеним распоредом убацивала велики број терориста на територију Србије, чији је задатак био убијање људи, уништавање материјалних добара и општа де стабилизација стања у држави. Савет безбедности је након очигледне примене међународног тероризма од стране Албаније донео рез. 1160, којом наређује Албанији да обустави убацивање терориста, војне опреме и наоружања на територију Србије. Ту резолуцију Албанија није поштовала. Напротив, након њеног доношења интензивирао се албански међународни тероризам против Србије. Све је то било познато СБ УН и свим форумима међународне заједнице, али никаквих упозорења, нити реакција није било, што значи да је прећутно подржавана примена међународног тероризма против Србије.

Владан Василијевић тероризам као међународни злочин дефинише: “Тероризам као међународни злочин би био посебна група међународних кривичних дела, веома тешких по испољеној друштвеној опасности за која је својствено да су свесно предузети акти чланова различитих организованих група, у погледу побуда за организовање уперени против живота људи и материјалних и духовних добара, створених и признатих у светској заједници, при чему се коришћењем различитих дозвољених и забрањених средстава погодних за то, ова добра уништавају или оштећују, ствара се општа опасност и угрожава мир.”⁹⁾

За Басионија (*M. Bassiouni*), међународни тероризам је “противправни акт насиља усмерен против међународно заштићених циљева и лица, или предвиђено унутрашњим државним правом кривично дело насиља извршено на начин који угрожава интересе више од једне државе.”¹⁰⁾

Р. Лемкин (*Raphael Lemkin*) у свом раду “*Faut-il creer nouveau delit de droit des gens, nomme` terrorisme*”. Реч је о схватању да тероризам представља деликт међународног права који у себи садржи једну серију терористичких аката, који изражавају већ установљена кривична дела, са посебним обележјима.¹¹⁾ Као посебан проблем појављује се статус починиоца терористичке акције. С обзиром на међународне аспекте

9) В. Василијевић, “Покушај одређивања тероризма као међународног злочина”, Југословенска ревија за међународно право, вол. XX, 1972. бр. 1-3, стр. 197.

10) Драгана Петровић, „Нови тероризам“, Правни живот, бр. 9/2009, стр. 580.

11) Душан Јаковљевић, Тероризам с гледишта кривичног права, Службени лист, Београд, 1997, стр. 31.

тероризма, постоје бројне тенденције да се деловање држава које негирају људска права, а садрже елементе страховладе и обилног коришћења насиља, назове тероризмом.¹²⁾ на пример Лемкин одређује тероризам као умишљену употребу било каквог средства којим може да се створи општа опасност (*danger commun*).¹³⁾

Сажето речено, у изложеним дефиницијама и схватањима, један (већи) број аутора под међународним тероризмом подразумева оне случајеве тероризма када се у дело, односно акт терористичког насиља умеша један елемент иностраности. Елемент иностраности може да буде умешан у биће дела тероризма било у виду *ratione personae* (учинилац или жртва су држављани различитих земаља), било у виду *radione materiae et radione loci* (терористички акт који је од посебног интереса за више различитих држава због места предузимања припреманих радњи, њиховог извршења, бекства учиниоца, и сл.). С друге стране, одређени број аутора дефинише међународни тероризам са потребним степеном специфичности који се тичу самог карактера вредности које су њиме нападнуте, (било каква територијална веза или веза по основу држављанства). Наиме, они који заступају ово гледиште истиче да тероризам добија карактер – међународног, самом том чињеницом што нападнуто добро ужива међународну заштиту. Дакле, кључни став овакве орјентације је да је међународни терористички акт само онај који погађа међународна добра за чију заштиту и очување је заинтересовано више држава, односно међународна заједница.¹⁴⁾

Дакле, у односу на питање шта је то међународни тероризам, издиференцирала су се два методолошка приступа: први, који селекује међународне елементе у конкретном делу и на основу њих извршени акт насиља третира као међународни тероризам; други, методолошки приступ, који конкретан терористички акт сврстава у домен међународног тероризма, уколико он са собом оставља јасне међународне последице.¹⁵⁾

И поред опасне претње човечанству од масовног нарастања терористичких организација у свету, ипак човечанству много

12) Г. Капетановић, „Међународни тероризам и уједињене нације“, Архив за правне и друштвене науке, вол. LXVI, 1980, бр. 1-2, стр. 45.

13) R. Lemkin, „Faut il un nouveau deit de droit gens nomme terrorisme“, *Revue de droit pénal et criminologie*, Belge, br. 13/1933, str. 900-901.

14) Драгана Петровић, „Нови тероризам“, Правни живот, бр. 9/2009, стр. 583-584.

15) Војин Димитријевић, „Покрет несврстаности и међународни тероризам“, Савремени тероризам, НИП Пословна политика, Београд, 1986, стр. 15.

већа опасност прети од ратова, него од недржавних терориста. Али, не сме се заборавити да су терористи променили своју стратегију и тактику деловања и да у поседу могу имати оружје за масовно уништење, што посебно забрињава јер се опасност од терористичких активности све више приближава ратним.

ВИДОВИ СПОЉНОГ (МЕЂУНАРОДНОГ) ТЕРОРИЗМА

Разматрајући манифестације савременог тероризма у међународним односима, међународни тероризам се може класификовати као **транснационални и међудржавни**. Ова класификација је прихватљива првенствено на основу аналитичких мерила, чији је крајњи задатак да расветле проблем тероризма у међународним односима. У том смислу, амерички научник Синди Комбс (*Cindy Combs*) сматра да тероризам није као феномен везан само за појединце или групе, већ је као политички термин изведен из државног терора. По њеном мишљењу, тероризам примењују и национални лидери – државне вође као инструмент спољне политике, посебно у оквиру вођења “нерегуларног ратовања” (*irregular warfare*) против других држава. Ради се, дакле, о “тајном тероризму” (*covert terrorism*), који се испољава као: “**Тајни државни тероризам**” (*clandestine state terrorism*), који подразумева директно, али не отворено, учешће државних службеника у терористичким акцијама и “**тероризам подржан од државе**” (*state sponsored terrorism*), у коме држава или приватна група учествује у извођењу акција у корист државе, где је држава наручилац или је и неопходно активни учесник у терористичким активностима.¹⁶⁾

Проблеми у супротстављању међународном тероризму настају због непостојања опште прихватљиве дефиниције тероризма, која би била донесена консензусом на генералној скупштини УН а потом озваничена усвајањем опште – глобалне анти терористичке конвенције. До сада је било низ институционалних покушаја на међународном нивоу у том правцу. Европско веће је већ 1975. године основало изван својих формалних структура ткз. **Треви** групу која је била форум за сарадњу

16) Combs, Cindy C., *Terrorism in the Twenty-First Century*, Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall, Inc 1997. p. 85.

министарстава унутрашњих послова и полицијских служби. Ова група је имала задатак да се бави разменом информација о терористичким активностима, безбедносним питањима ваздушног саобраћаја, безбедности нуклеарних постројења и многих других осетљивих циљева.¹⁷⁾ Тероризам је спомињан и у Закључцима Европског Већа из Тампереа 15-16. септембра 1999. године, као и у закључцима Европског врећа из Санта Марија де Фериа 19-20. јуна 2000-те године. Европска Унија је веома активно разматрала проблематику савременог тероризма, посебно након терористичких напада 11. септембра 2001. године у САД.

Парламентарна скупштина Савета Европе у својој резолуцији 1550 од 2002. године предложила је Одбору министара у компетенцији Мултидисциплинарне групе за борбу против међународног тероризма (ГМТ) да размотри могућности употребе дефиниције тероризма коју је прихватила ЕУ: “Тероризам је свако казниено дело намерно почињено од појединца или групе против једне или више држава или међународних организација, њихових институција или становништва, с циљем застрашивања или озбиљног уништавања или замене политике, привредне или социјалне структуре неке државе.”¹⁸⁾ Напокон, државе ЕУ су донеле Оквирну одлуку о борби против тероризма на већу 6-7. децембра 2001. године, која је званично усвојена 13. јуна 2002. године.¹⁹⁾

Оквирном одлуком се по први пут за цели регион ЕУ уводи јединствена дефиниција тероризма. Дефиниција осим основног појма дефинише и разне друге појавне облике као што су руковођење терористичком групом, помагање, учествовање, те покушај извршења терористичке активности. Кривична дела тероризма, односно терористичка активност дефинише се као чин, који с обзиром на своју принуду и конфликт, може озбиљно нанети штету држави или међународној организацији, те онај који је почињен с намером: озбиљног застрашивања становништва; незаконитом изнуђивању (присиљавање) владе или међународне организације да нешто учини или да се

17) Hix, S, *The political system of the European Union*, The European Union Series, Palgrave, New York, 1999. p. 316.

18) V. Tems, Of Reference of GMT, adopted by the Committee of Ministers at its 109 th Session on 8th, November 2001.

19) Оквирна одлука већа о борби против тероризма од 13. јуна 2002. године (2002/475 ЈНА) Official Journal of the European Communities, I. 164/3, од 22. јуна 2002. године, стр. 7

уздржи од неког чина; озбиљне дестабилизације или уништења темељне политичке, уставне или привредне структуре земље или међународне организације.

Кривично дело тероризма се може остварити: нападом на живот лица који може узроковати смрт; нападом на физички интегритет лица, отимањем или узимањем талаца; узроковањем екстензивног разарања владиних или јавних објеката, транспортног система, инфраструктуре, укључујући и информационе системе, фиксне платформе на епиконтиненталном појасу, јавна места или приватну имовину с вероватноћом угрожавања људских живота и наношење значајне привредне штете; отмицом авиона, брода или других средстава јавног транспорта или транспорта добара; производњом, поседовањем, стицањем, превозом, опремањем или коришћењем оружја, експлозива или нуклеарног, биолошког или хемијског оружја; испуштањем опасних твари или изазивање пожара, експлозива или поплава које имају за последицу угрожавање људских живота; ометањем или смањењем снабдевања водом, енергијом или другим фундаменталним привредним изворима а које има за последицу угрожавање људских живота, те претњом да ће се починити било које од напред наведених дела.²⁰⁾

Веома је битно што је ЕУ донела овакав документ, међутим, ова дефиниција тероризма је веома уопштена, нејасна, и из ње се не виде мотиви терористичке активности без којих се не може прихватљиво дефинисати савремени тероризам, а посебно је индикативно што се не помиње термин “међународни тероризам”. Успут речено непрецизни правни акт замагљује проблем и не доприноси његовом решавању, те је научни приступ дефинисања тероризма неопходан и хитан.

Транснационални тероризам²¹⁾ је извршење терористичких активности од група које су, у основи, независне од било које државе, а делују прелазећи или негирајући државне границе. Дакле, под транснационалним тероризмом се подразумевају све оне манифестације тероризма у међународним односима чији су извршиоци недржавни субјекти, појединци или групе. У извођењу ових активности постоји сарадња терориста

20) *Official Journal of the European Communities*, L. 164/3, od 22 juna 2002. godine, str.4

21) Термин “Транснационални тероризам” је први пут употребљен на Западу – Види: “Transnational Terrorism”: Diagnosis and Prognosis, Washington, 1967.

из више земаља, која произилази из убеђења терористичких група које се опредељују за тероризам да им је непријатељ исти. Припадници терористичке организације “Хрватско револуционарно братство – ХРБ” који су 21. јуна 1972. године убачени на територију СФРЈ да организују и изводе терористичке активности великих размера имали су стране држављанство.²²⁾

Транснационалне терористичке активности су у последњој деценији XX века биле веома честе на просторима бивше Југославије. То су терористи и групе које су без знања својих влада дошли на Косово и Метохију и друге крајеве региона, сматрајући да су им Срби заједнички противник. С тим циљем су све своје активности усмерили на разбијање суверене српске територије уз примену међународним правом забрањених активности. Велики утицај транснационални терористи су извршили на локално албанско становништво и на већ формирану “ОВК”.

Прве скупине транснационалних исламских терориста уврштене су у састав муслиманске војске Босне и Херцеговине у лето 1992. године у Травнику. Присуство транснационалних терориста забележено је и на подручју Сарајева, Зенице, Високог, Какња, Вареша, Витеза, Фојнице, Калесије, Бановића, Завидовића и кањона реке Јабланице. Званично присуство транснационалних терориста муџахедина у Босни и Херцеговини забележио је новинар лондонског “Тајмса” 21. октобра 1994. године, истакавши да је то један велики ударац за Ев-

22) Ова хрватска терористичка организација је тај злочиначки план назвала “Феникс”, чији је циљ био васкрсавање НДХ. Први сукоб са терористима био је већ 26. јуна и до коначног обрачуна није било предаха. У сукобу са терористима живот је изгубило 13 лица (цивила и припадника државне заштите). Војска и народ су ликвидирали 15 терориста припадника организације ХРБ. Ликвидирани су: Адолф Андрић, Амброзије Андрић, Никола Антунац, Петар Бакула, Видик Бунтић, Вили Ершек, Илија Главаш, Виктор Коцјанчић, Винко Никез, Илија Ловрић, Стипе Љубац, Владо Милетић, Иван Прлић, Павле Вегер и Филип Бешлић, док су се четворица терориста Ђуро Хорват, Вејсил Кершкић, Мирко Власновић и Лудвиг Павловић предали органима државне заштите. То је био и крај плана “Феникс”. Терористи Кершкић, Власновић и Хорват су осуђени на смрт стрељањем, а најмлађи Лудвиг Павловић је осуђен на казну затвора 20 година. Доласком Стјепана Месића на место председника председништва СФРЈ, одмах је помиловао и ослободио из затвора терористу Лудвига Павловића. Органи државне заштите су након разбијања терористичке групе запленили: 6 малокалибарских пушака најновијег модела, 2 аутоматске пушке енглеске производње калибра 8 мм, типа “Стајн”, 4 полуаутоматске пушке М-2 америчке производње, 4 пушке “Winchester”, 7 пригушивача, 17 пиштоља, 20000 метака, један групни санитарски прибор и за сваког појединачно, 2 токи-воки станице. Терористи су се снабдевали оружјем и војном опремом од америчке фирме “Цинтана” која се бави препродајом оружја. (Радослав Гађиновић, Насилје у Југославији, ЕВРО, Београд, 2002. године, стр. 236).

ропу.²³⁾ На те просторе стигао је велики број муџахедина из Европе, већином са француским, енглеским или италијанским држављанством, масовније почетком 1994. године. Само током 1997. године на територији муслиманско-хрватске федерације транснационални терористи су извели 170 терористичких акција, када су службе безбедности ухапсили 400 лица. Скупина од око 40 терориста муџахедина ухапшених у БиХ планирала је атентат на Папу Јована Павла II током посете Сарајеву. То су били припадници терористичке организације “Повратак пророка”.²⁴⁾

Транснационални терористи су почели да стижу у Албанију одмах након смене комунистичког режима 1992. године. Ђелија Ал Каиде у Тирани 1998. године имала је 20 чланова и америчке власти су је сматрале као најопаснији огранак у Европи. Били су повезани са сличним групама у Египту, Алжиру и у другим земљама. Као покриће им је служио огранак Исламске добротворне организације (*Islamic Relief Organization*) са седиштем у Саудијској Арабији. Половином 1998. године заједничком акцијом тајних служби САД, Египта и Албаније у Тирани је ухапшено 5 припадника Ал Каиде којима је потом суђено у Египту. Судски поступак је у Египту вођен против 107 “повратника из Албаније”.²⁵⁾

Садашњи носиоци терористичких транснационалних активности против Србије растргнути су између жеље да се представе као изасланици појединих земаља и могућности да се код необавештених представе као борци за национално ослобођење шиптарске националне мањине у Србији. Успостављање унакрсних веза између идеолошки несродних транс националних терориста, (иако тренутно не изгледа

23) Портпарол међународне полиције УН (ИПТФ) Алун Робертс је почетком јануара 2002. године у Бањалуци, на конференцији за штампу, изнео податке о миграцијама у протеклим годинама у Босни и Херцеговини. Навео је готово фантастичне бројке које до тада нису биле познате јавности: ““Од 14103 путника пристиглих током 2001. године на гранични прелаз сарајевске ваздушне луке, из БиХ није изашло 8829 странаца, међу којима је 7851 држављанин са пасошом Турске, за које се не зна где су. Наиме, током 2001. године из Турске је у Босну и Херцеговину стигло преко сарајевског аеродрома 11229 путника, од којих је на граничним прелазима Босне и Херцеговине изашло само њих 3448, а за остале се не зна где су. (Џевад Галијашевић, Ера тероризма у Босни и Херцеговини, Филип Вишњић, Београд, 2007, стр. 95-114 и Дневни лист Политика, 20. 1. 2002. године).

24) Вођа терористичке групе био је тунижанин Калај Јарој, иначе члан алжирске терористичке организације ГИА (Политика, 3. 10. 2001. године).

25) Andrew Higgins & Christopher Cooper, *Wall Street Journal*, 21. 11. 2001.

уверљиво) може бити веома опасно. Неки су прилазили терористичким организацијама из обичне радозналости а касније су постали терористи из убеђења.

Међудржавни тероризам је вид међународног тероризма који настаје када органи једне државе организују и изводе терористичке активности против друге државе или више држава. Тада терористичка активност постаје оруђе “чисте” међународне политике. Међудржавни тероризам примењују државе које су већ у сукобу, обично када међународни сукоби попримају психолошку компоненту. Према наводима часописа *Defense-Foreign Affaris Strategic policy* за април-мај 1998. године Иранци су 1997. године почели са одабиром “перспективних” припадника ОВК за вишу обуку у логорима револуционарне гарде у Ирану, а у децембру исте године ирански обавештајци су испоручивали из складишта у Албанији прве количине наоружања шиптарским терористима на Косово и Метохију.²⁶⁾ На тај начин је Иран је учествовао у међудржавном тероризму против Србије.

Резолуција 2625/XX о начелима међународног права и пријатељским односима у сарадњи држава од 24. октобра 1970-те године говори о дужности државе “да се уздржи да организује и подстиче акте грађанског рата или терористичке акте, на територији других држава, да их помаже или учествује у њима, или да толерише активности организоване на њеној територији у циљу вршења таквих аката.” Типичан пример кршења и ове резолуције је понашање Албаније у последњој деценији XX века, када је на очиглед УН, али нажалост без последица изводила међудржавни тероризам против Србије. Многе државе, посебно велике силе, иако су ратификовале све донете међународне конвенције о тероризму, у пракси примењују двоструке стандарде када су њихови интереси у питању.

Држава против друге државе може примењивати терористичке активности прикривено или јавно. Овај вид савременог тероризма се изводи како би се де стабилизовао поредак у другој земљи – земљи жртви насиља. У том случају стране државе повезују се са терористичким скупинама унутар земље, које користе као непосредне извршиоце насиља.

26) Војска, 10. 9. 1998. године, стр. 6 и 7.

Овакве активности се поверавају обавештајним службама, које у интересу безбедности, нажалост, још увек не трпе контролу јавности, па чак успевају и да измакну надзору парламента и владе. Дакле, држава терориста користи све постојеће терористичке скупине у држави жртви, или пак новостворене на иницијативу државе терористе. Методологија оваквих активности је веома савремена, која омогућава да се веза између државе терористе и терориста у држави жртви не може лако открити или се може веома убедљиво негирати ако се пак открије. Државе терористи или представници њихове власти у име државе дају недвосмислену подршку терористичким акцијама, или се користе владине институције, конзуларна и дипломатска представништва за пружање уточишта терористима, после извршених терористичких активности. Дакле, за разлику од транснационалног тероризма, међудржавни тероризам је оруђе држава. У акте међудржавног тероризма треба сврстати све терористичке поступке, који су предузети на основу одлуке неког државног органа, макар непосредни извршиоци и не били у државној служби.

МОЋ МЕЂУНАРОДНОГ ТЕРОРИЗМА

Моћ се сматра и најпарадоксалнијом појавом савременог света, јер је без ње скоро незамислив човек опстанак, а са недовољном контролом моћи опстанак људског рода постаје веома неизвестан, њена суштина се огледа у испољавању политичке, економске, војне и друштвене моћи. У том смислу треба дати одговор на питање каква је моћ тероризма на глобалном плану, тј. међународног тероризма ? Неке велике силе на западу настоје да из свих међународно правних докумената избаце термин “ међународни тероризам”, како би се лакше манипулисало, односно како би у пракси егзистирала “политика тероризма.” Јер, ако се из међународних правних аката избаци термин међународни тероризам, ингеренције у супротстављању савременом тероризму нема СБ УН, већ националне државе на које велики утицај имају те велике силе, које чак помоћу тероризма у одређеним регионима настоје да остваре своје политичке, војне, геополитичке и друге интересе. За ову тврдњу најочигледни пример је ваздухопловна подршка нај-

моћније силе у историји цивилизације терористичкој “ОВК” на Косову и Метохији 1999. године.

Поред осталог, терористичке организације међународне провинијенције својим активностима у првој фази настоје да: докажу да институције система нису у стању да заштите сопствену популацију; да држава није у стању да заштити симболе своје власти; да није у стању да заштити своје званичнике и да не може да спречи наредне терористичке активности и обезбеди нормалне услове за живот грађана у сопственој држави. У другој фази они су одлучни да изазивају незадовољство код народа на територији целе државе која је мета њиховог напада и да тако придобију симпатије од стране грађана који ће у датим околностима, кад то за државу буде највеће изненађење покрену масовне демонстрације које постепено прелазе у оружану побуну, затим у герилу и устанак народа. То је пут којим би се остварио политички циљ терористичке организације, тј. да освоје власт или доведу на власт ону политичку странку која ће подржавати све њихове захтеве. Иако је свака терористичка организација увек против власти, противуречна је и насилна, противуречност је темељ/онтологија истине, то је одлика а не опозиција истине, нпр. неправда убрзава долазак правде. Зато је у том смислу са политичког аспекта на међународном нивоу важно уочити на време и ту противуречност. У политичкој борби и у безбедносној култури уопште је важно противуречно сазнање да су непријатељи некада за веома кратко корисни, јер пријатељи својим похвалама могу да своје најближе интелектуално улење, морално и духовно погорде, а непријатељи иако то није њихова намера, своје противнике просто активирају, чине их бољим како би активирали своје потенцијале и деактивирали своје мане.

Политика је увијек била у тесној вези са насиљем. Политичку историју света од самог почетка прате насилни акти борбе за власт. Као акт са политичким смером и извесним примесама служења одговарајућим идеологијама, међународни тероризам се најчешће изражавао у виду атентата и физичког ликвидирања представника режима. У политичкој историји сваког друштва политичка борба била је тотални феномен и подразумијевала је рационалне и ирационалне, стилизоване и спонтане елементе – то значи да су политичке манифестације организовани и емотивни догађаји, те у њима долазе до изра-

жаја, без воље људи, ирационални погледи и понашања. Политичка борба није могућа без демократије, јер је демократија, заправо, и форма и садржај политичке борбе. Политичка борба се мора одвијати једино у простору јавности. То потврђује и мисао др Томислава Јантола, да су “...демократија и јавност... два координирана појма, међусобно повезана и условљена, тако да нема демократије без активне јавности, као што нема нити активне јавности без демократије”.²⁷⁾ Тероризам у таквој констелацији односа нема корене у друштвеним збивањима. Политичка борба је разумна алтернатива међународном тероризму и, по правилу, одузима му замаха ако је демократија суштински присутна у политичком животу земље. Онда се и политички чин, који се очекује као редован и законит, иако може бити насилан, не схвата као акт изазивања страха и ужаса.

Проглашавање циљева неке групе политичким и тражење легитимитета сопствене борбе, може бити сасвим субјективно и стога искривљено. Али, управо у тим случајевима ствара се идеолошка база међународног тероризма и то помоћу одређене групе људи која прогласи неки “... политички систем за систем психолошке принуде ... а подршку већине тумачи као последицу манипулације”.²⁸⁾ У том случају, они који то чине стичу уверење, без обзира како малобројни били, да су изузетна, образовна елита која не мора тражити демократску легитимацију нити се придржавати неких усвојених норми, већ има право да свим расположивим средствима, укључујући ту и физичко насиље, мења систем, чију је суштину “већ давно прозрела”. Такву субјективну активност могу подстицати и стране државе службе у циљу остваривања одређене владине државне политике.

Само у случајевима насилних аката који немају политичку мотивацију – посебно у атентатима, које врше верски фанатизована или неурачунљива лица – примарне мета и циљ стапају се у једно. Према неким ауторима,²⁹⁾ ова теза аргумендује се тиме да је атентатор незаинтересован за шире остварење неких секундарних циљева, а камоли политичких. Међутим, иако физичко уништење мете напада представља уједно

27) Томислав Јантол, Социјализам и јавност, Цекде, Загреб, 1980. стр. 16.

28) Исто, стр. 7.

29) Милан Пашански, Савремени камиказе, Књижевне новине, Београд, 1987, стр. 178.

и крајњи циљ терористичког акта с аспекта извршиоца, то не значи да неће доћи до секундарних ефеката.

Међународни тероризам се одвија и процењује на темељу политичке културе која садржи, поред устаљених обичаја и моралних норми, и друга правила. Због тога се као значајка тероризма и појављује “екстра нормалност”. Постоји потреба промене политичке културе, констатује др Јован Ђорђевић, јер је човечанство сувише дуго живело са једном централистичко-статистичком, отуђеном политичком културом, која је у садашњости објективно превазиђена и позива на промене и отпоре и онда када се субјективно још одржава. Суштина промене је у успостављању такве политичке културе која одбацује борбу за власт кроз коришћење репресије, завере и тероризма, а њу је могуће постићи једино ако је политички однос у друштву, на демократичан начин, способан да интегрише све оне снаге, али и вредности, које чине демократски политички систем хуманистичким и социјално и економски богатим односом.

Интерпретација међународног тероризма у средствима јавног информисања склона је објашњењима која су под утицајем друштвено-политичког система, политичких полазишта и интереса оних чинилаца који директно или индиректно утичу на политику масовних медија. Неки западни теоретичари развијају тезу да је насиље иманентно људској природи, па масовни медији, према томе, не могу имати утицаја на развој агресивног понашања код људи. Чак се поставља теза (Физбак, Сигел – Fesbach, Sigel) да посматрање агресивних сцена ослобађа људе рушилачких нагона и има позитивну друштвену функцију умањења агресивног понашања. Неки други аутори Бандура (*Albert Bandura*), пак, утврдили су, на основу експеримената, да телевизија и филм уче гледаоце техници насиља, па тако и утичу на вршења намераваног или испровоцираног насиља. Оваква истраживања извођења су и код нас, а резултати указују да постоји и те какав утицај масовних медија на свијест и ставове публике, те се потврђује да визуелни (директни) пренос информације по ефекту далеко надмашује читању (или неку другу индиректну) информацију. Може се, дакле, закључити да фиксирање тоталитарног циља интензивира моћ тероризма, који уз политички мотивисану намеру постаје још опаснији непријатељ државе. Треба, такође, истаћи да тероризам представља посебну врсту непосредне комуникације, која

изазива панику и застрашивање недужног цивилног становништва. Државна заштита мора превентивно деловати у спречавању повезивања терориста са средствима јавног информисања, јер би они тако најубојитијим средствима пропаганде деловали на јавно мњење.

ЛИТЕРАТУРА

- Алечковић – Николић, М., „Геополитика “тоталног либерализма” и злоупотреба геодемократије“, Зборник радова Русија и Балкан – питања безбедности и сарадње, Институт за политичке студије, Београд, 2008.
- Beck Ulrich, Што је глобализација, Библиотека нови поредак, Визура, Загреб, 2003.
- Василијевић, В., „Покушај одређивања тероризма као међународног злочина“, Југословенска ревија за међународно право, вол. XX, 1972, бр. 1-3.
- Гаџиновић, Р., Тероризам, Драслар, Београд, 2005.
- Гаџиновић, Р., Насилје у Југославији, ЕВРО, Београд, 2002.
- Гаџиновић, Р., Савремени тероризам, Графомарк, Београд, 1998.
- Димитријевић, В., Тероризам, Радничка штампа, Београд, 1982.
- Димитријевић, В., „Савремени облици тероризма“, Архив за правне и друштвене науке, бр. 4, Београд, 1980.
- Димитријевић, В., „Покрет несврстаности и међународни тероризам“, Савремени тероризам, НИП Пословна политика, Београд, 1986.
- Јаковљевић, Д., Тероризам с гледишта кривичног права, Службени лист, Београд, 1997.
- Јантол, Т., Социјализам и јавност, Цекде, Загреб, 1980.
- Капетановић, Г., „Међународни тероризам и уједињене нације“, Архив за правне и друштвене науке, вол. LXVI, 1980, бр. 1-2.
- Маџорјан, А. Л., Тероризам: правда и вимисел, Москва, 1983.
- Mohsen, A., „Cooperation Against Terrorism in the Middle East and Africa“, *Countening Terrorism through International Cooperation*, Milano, 2001.
- Пашански, М., Савремени камиказе, Књижевне новине, Београд, 1987.
- Петровић, Д., „Нови тероризам“, Правни живот, бр. 9/2009.
- Tems, V Of Reference of GMT, adopted dy the Committee of Ministers at its 109th Session on 8th, November 2001.
- Combs, Cindy C., *Terrorism in the Twenty-First Century*, Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall, Inc 1997.
- Higgins Andrew & Cooper Chistopher, *Wall Street Journal*, 21. 11. 2001.
- Hix, S., *The political system of the European Union*, The European Union Series, Palgrave, New York, 1999.

Radoslav Gacinovic

FIXATING THE TOTALITARIAN CAUSE AND THE POWER OF INTERNATIONAL TERRORISM

Resume

*Modern terrorism as a form of violence has become one of the most significant challenges for modern states and their security systems, as well as for the international community. Terrorist activities in the 20th century were enigma and posed great problem for the international security system, and that is even more true for 21st century – so every progress in research methods of terrorism presents a significant impact toward creating conditions for succesful opposition to this form of violence. Moreover, from the perspective of state, it is necessary to prepare intensively through complementary approach in both theory and practice of recognizing and countering all dangerous terrorism. By studying and researching this kind of violence, we can come to the realization that the problem of terrorism was fueled by individualization, alienation of man, national conflicts and tensions, abuse of power and failed states. Theory and practice in the defense against terrorism must monitor such societal developments and always be a step ahead of potentially emerging terrorist organizations. It is necessary to bear in mind the close relationship of science and legislation. As latin proverb says: *Artem non audit did not ignarust – Just ignorant can hate science.**

Keywords: *international terrorism, totalitarianism, power, globalism, aim*

* Овај рад је примљен 5. априла 2016. године, а прихваћен за штампу на састанку редакције 22. априла 2016. године.